

Aistė Pangonytė

KUNIGAİKŠTYSTĖ AR KUNIGAİKŠTIJA?

Lietuvių istoriografijoje šis terminas įvairuoja. Įprastesnis senosios mūsų valstybės pavadinimas yra *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė* ir santrumpa *LDK*, toks pavadinimas teikiamas „Lietuviškojoje tarybinėje enciklopedijoje“. Bostoniškoje „Lietuvių enciklopedijoje“ taip pat vartojamas priesagos *-ystė* vedinys, tik kita žodžių tvarka – *Didžioji Lietuvos Kunigaikštystė*. „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“ (2000) nurodo: *kunigaikštija* žr. *kunigaikštystė* (t. y. bendrinei vartosenai teikia daiktavardį su priesaga *-ystė*). Tačiau naujesnėje istorinėje literatūroje atgaivintas XIX a. vartotas pavadinimas su priesaga *-ija* (pavyzdžiui, R. Trimonienė, E. Gudavičius, „Bajoriškoji lietuvių tauta ir Lietuvos Didžioji Kunigaikštija“, *Dienovidis*, 1999, nr. 7).

Būta ir kalbininkų straipsnių šia tema. Priesagos *-ija* vedinius išsamiai aprašė S. Ambrazas („Lietuvių kalbos kuopinių ir vardažodinių vietų pavadinimų darybos raida“, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1995, t. 3, p. 182–183). Straipsnyje „Vietų pavadinimai su priesagomis *-ystė, -ija*“ (KK, sąs. 64, p. 80–83) jis nurodė, kad „nors dabartinėje bendrinėje kalboje iš tradicijos yra vartojama vedinių su *-ystė* vietai žymėti (*karalystė*), tačiau apskritai vietų pavadinimai su priesaga *-ija* geriau atitinka lietuvių kalbos žodžių darybos polinkius“.

Matydama įvairuojančią vartoseną, Lietuvių kalbos komisija kreipėsi į istorikus. Į paklausimą 1999 m. atsakė Vilniaus universiteto Istorijos fakultetas ir Lietuvos istorijos institutas. Fakulteto dekanas A. Bumblauskas nurodė, kad „tarpukariu istorinėje literatūroje jau buvo išsivyravusi forma *didžioji Lietuvos kunigaikštija*“ (A. Šapokos „Lietuvos istorijoje“ vartojama *kunigaikštystė* – A. P.), o „forma

Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė įtvirtinta sovietiniais laikais“. Istorijos institutas pateikė išsamesnį atsakymą ir instituto tarybos išvadą: „Naujausioje istorinėje literatūroje Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė kartais pavadinama *Didžiąja Lietuvos Kunigaikštija*. Iš tikrųjų kai kuriuos administracinius teritorinius vienetus mes vadiname su priesaga *-ij-* (*vaivadija, seniūnija, tėvonija*), tačiau dažniausiai – su priesaga *-yst-* (*karalystė, grafystė, hercogystė, kunigaikštystė*). M. Daukša, K. Sirvydas rašė *kunigistė, kunigista*. XVIII a. pabaigoje, verčiant į lietuvių kalbą Gegužės 3 d. konstituciją, taip pat parašyta *Didela Kunigaikštista Lietuvos*. Terminas *kunigaikštija* pradėtas vartoti XIX a. Be to, paliekant jau įprastą *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės* pavadinimą, rodyklėse nedingtų Lietuvos vardas. Todėl instituto taryba 1999 m. vasario 9 d. nutarė ir toliau rašyti *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė*“.

Taigi Lietuvos istorijos institutas palaikė priesagos *-ystė* terminą ir valstybės pavadinimo variantą, prasidedantį žodžiu *Lietuvos*, o ne *Didžioji*. Pastarąjį variantą su kai kuriais jį vartojančiais istorikais palaiko kalbininkas S. Keinys, remdamasis istorijos šaltiniais ir lietuvių kalbos polinkiu derinamąjį pažyminį vartoti prieš nederinamąjį.

Vis dėlto daug patogiau, kai ilgasis valstybės pavadinimas pradeda kraštovardžiu, o ne pažyminiu. Kalbos komisijos patvirtintame valstybių pavadinimų sąrašė papildomieji pažyminiai vartojami po tikrinio vardo, pvz., *Liuksemburgo Didžioji Hercogystė* (ne *Didžioji Liuksemburgo Hercogystė*), *Brazilijos Federacinė Respublika* (ne *Federacinė Brazilijos...*), *Kongo Demokratinė Respublika* (ne *Demokratinė Kongo...*), *Egipto Arabų Respublika* ir t. t. Naujoje „Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje“ istorinė Lietuvos valstybė irgi bus aprašyta prie L raidės (*Lietuvos Didžioji...*). Prie D aprašoma tik *Didžioji Lietuva* – ne valstybė, o etninė teritorija, – plg. *Mažoji Lietuva*.